

rázoló képhez a következő kommentárt fűzte a Szerző: „A megyénként fölállított egyenruhás csapatok már a nemzeti hadsereg csíráját jelentették”. Véleményünk szerint ezen az alapon a nemesi felkelés intézményét is a nemzeti hadsereg csírájának tekinthetnénk, s aligha lenne igazunk. Széchenyi István arcképéhez (115. o.) a következő kommentárt fűzte a Szerző: „Az átható tekintet, a homlok ráncai mély gondolatokra, önmarcangoló lélekre vallanak”. Véleményünk szerint az átható tekintet minden jelentős politikus sajátja, s ezen a képen nagyítóval is nehéz lenne mély ráncokra lelteni. A 146. oldalon „Szerb fölkelők egy magyar faluban” címmel látunk képet. Ezt követően a Szerző megjegyzi, hogy a szerbek által leghevesebben, de hiába ostromolt község a német lakosságú Fehértemplom volt. A kép azonban éppen Fehértemplom ostromát ábrázolja. Görgei arcképénél azt olvashatjuk, hogy „a forradalmárnak hitt katonáról hamarosan kiderült, hogy a megegyezést kereső birtokosok nézeteit osztja”. (152. o.) Az értékelést nem támasztják alá a tények. Perczel portréjánál pedig megjegyzésre méltónak tartja a Szerző, hogy a tábornok „Görgeit árulónak nevezte”. Nos, egyrészt ez nem Perczel speciális jellemzője volt, hiszen Görgeit mások is nevezték annak. Másrészt nem jellemző Görgeire sem, mert Perczel nem egyedül őt nevezte árulónak. A kötet képei általában megfelelnek a korhűség és a kortársiság követelményeinek. A 161-162. oldalakon Gracza György munkájából átemelt képek a tömösi szoros bevételéről és a segesvári ütközetről azonban nem. A 184. oldalon a sziúk tanácsát ábrázoló kép kommentárja szerint a sziúk „kétségbeesett fölkelését 1862-ben véresen leverték”. Nos, ez körülbelül olyan, mint ha azt írnánk, hogy az erdélyi hadjárat sorsát 1849-ben az abrudbányai magyar vereség döntötte el május 16-19-én. A Kis Varjú vezette sziú felkelés leverése után 14 évvel, 1876-77-ben került sor a nagy sziú háborúra, amely valóban a törzs vereségével ért véget. Lincoln arcképe alatt azt olvashatjuk, hogy „az események sodrában a demokráciának a jakobinizmusra emlékeztető tartalmat adott”. No, ez vajon mit jelent? Bevezette a vörösterrot? Leüttette George McClellan fővezér fejét? Maximálta a kenyér árát? A megfogalmazás már csak azért zavart keltő, mert a jakobinus diktatúráról és eszmeiségről a 10. alfejezetben olvashatók semmiben nem mutatnak azonosságot Lincoln 1860-65-ös működésével.

Összességében megállapíthatjuk, hogy Závodszy Géza kötete általában megbízható és pontos ismeretekkel szolgál az 1640-1914 közötti egyetemes, s az 1711-1914 közötti magyar történelemről. A Szerző jónéhány korábbi pontatlan értékelését és téves adatát korrigálta (még ha nem is mindet). A kötet külső megjelenése is elősegíti azt, hogy ne csupán tananyagként, hanem esztétikailag is a diákok tetszésére szolgáljon.

HERMANN RÓBERT

Závodszy Géza: Történelem a középiskolák III. osztálya számára 4. kiadás. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993.

A szinkronmetszet és időszintézis történelem „tankönyvei”

Szerencsére eljutottunk odáig, hogy a történelemoktatók számára sok hazai és külföldi kutató munkája jelenik meg. Mondhatnánk, a szaktanárok egyre inkább a „bőség zavarával” küszködnek s ilyen körülmények között – anyagi okokból is – könnyen kerül el a figyelmüket egy-egy szakmailag és metodikailag valóban jól hasznosítható munka, mert kellő tájékoztatás nélkül, első pillanatra nem mérhetők fel az ismerethordozókban rejlő tantárgypedagógiai lehetőségek.

Nem szeretnénk ha ilyen sorsra jutna az Akadémia Kiadó 1993-ban elkezdett nem mindennapi vállalkozása, A világ városai a történelem sodrában című 1990-ben Milánóban megjelent sorozat magyar nyelvű kiadása.

Mint az ajánlásban olvasható: „Ez a gazdagon illusztrált sorozat egy-egy kigondolt, de ettől még nem kevésbé valóságos város fejlődését mutatja be a kezdetektől napjainkig. Sok olyan város fejlődésének jegyeit egyesíti, amelyek még ma is léteznek.

Ezek a fiktív városok a világ legjelentősebb kultúráinak fejlődésmodelljét ábrázolják, történelmi korszakaikat, épületeiket, a városi lakosság szokásait és hagyományait. ...Ennek a sorozatnak minden kötete tizennégy városképet tartalmaz, tizennégy különféle történelmi korszakban, ehhez csatlakozik két-két oldalnyi magyarázó szöveg részletes rajzokkal.”

Kellő tanulmányozás nélkül így is csak szórakoztató kuriózumként értékelnénk a kiadványokat, melyek pedig a történelem oktatásban jelentkező új törekvések páratlan eszközei. A sorozat első két megjelent kötetének (Barmi – egy mediterrán város, a történelem sodrában; Hambeck – egy Hanza-város északon a történelem sodrában) tematikus szerkesztését, szöveges és képanyagát elemezve *Deme Tamás: Játék az idővel, avagy szinkronmetasztés és időszintézis* című tanulmányának (Új törekvések a történelemtanításban – Keraban Kiadó, 1993) megállapításai jutnak eszünkbe; „Gyógyításra szorulónak tartottam nevelésünket, gyerekeinket a (sajnos ma is fertőző) konzervatív történelemtanítás betegségéből. Az időszintézis egészségét állítottam szembe az iskola bajával.

Amit betegnek tartottam (tartok) benne, az mindenekelőtt a „kávéskanalas” ismeretdagolás nem viszonyszemléletű szakaszossága, az egyirányú diakronikus szemlélet unalmas monotonája. Amelynek következtében gyaloglópályán kocognak a történelemórák, s csak akkor érnek az újkor és legújabbkor szakaszaiból a jelenkorba, midőn az iskolaviselt gyermek eléri a 13-14. évét, illetve a gimnáziumban a 17-18. évét. És addig?

Ha a megfelelő tanítási órákon a tanulók dolgozni kezdenek e művek attraktív anyagával, akkor rendkívül termékeny összehasonlító elemzések eredményeként érzékelhetik és érthetik meg a teljesség igényével, hogy az adott történelmi periódusban milyen hasonló és eltérő sajátosságai voltak a mediterrán és az észak-európai települések fejlődésének, infrastruktúrájának, hogyan határozza meg a mindenkori földrajzi környezet a település, s a benne lakó ember életét, illetve hogyan érvényesülnek az ökológiai szempontok a városfejlődésben.

Ugyanígy elemezhetők a művészeti stílusok, az építészet, a vallás-, a technika-, az életmódtörténet, az ipari és kereskedelmi tevékenység szervezeti és üzemformái, a környezetszennyezés problematikája.

Ezeknek a nem mindennapi történelmi segédanyagoknak értéke nemcsak abban rejlik, hogy az egyidejűség szintjén lehet velük összehasonlító műveleteket (ún. szinkronmetasztéseket) végezni, hanem, hogy az időszintézis szemléletmódjának kialakítását biztosítják, azaz „a történelem megmutatásának különlegesen föltáró- és az összefüggéseket egészben látó esetét” (Deme Tamás id. mű) jelentik.

Legyen szabad egyetlen kiragadott résszel alátámasztani a fentieket. A városi életmódtörténetet tanulmányozva pl. a történelemtanítás eddig meglehetősen mellőzött, ám semmiképp lebecsülendő területeit lehet érzékelhetővé tenni a lakásbelső vizsgálatával. Nagyon sokat árulnak el a művekben bemutatott régiók fejlettségi szintjéről, embereinek életviteléről, higiénás körülményeiről, foglalkozásaikról, táplálkozási szokásaikról.

A sorozat műveinek tantárgypedagógiai hasznosságát maradéktalanul biztosítja a jó értelemben vett tudományos ismeretterjesztő kommentár, de mindenekelőtt a képanyag. Az a tagadhatatlanul didaktikus, rendkívül precíz, karakterisztikus ugyanakkor szórakoztató képanyag, mely megeleveníti a múlt- és jelenkortörténet kontinuitását.

Próbáljuk ki történelemórán, s a gyakorlat igazolni fogja e segédanyag használatának eredményességét.

Hambeck – Barmi: Az első településtől napjainkig. Akadémiai Kiadó, Budapest 1993.

SÁVOLY MÁRIA